

Dr. hab. Jarosław Dobkowski
prof. nadzw. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie
Kierownik Katedry Prawa Administracyjnego i Nauki o Administracji
Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego
w Olsztynie
Pracownik naukowo-dydaktyczny Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie

Godność człowieka i policja

1. Ogólna zasada poszanowania i ochrony godności człowieka

Uwzględnienie zasady ochrony (poszanowania) godności ludzkiej w wykonywaniu zadań publicznych z zakresu ochrony bezpieczeństwa, porządku i spokoju publicznego jest jednym z najdonioślejszych problemów pracy Policji w każdym państwie. Było ono przedmiotem wielu szkoleń i konferencji oraz jest stałym przedmiotem troski krajowych władz publicznych i organizacjami międzynarodowych.

Nie ma jednak na ten temat zbyt wielu opracowań naukowych i dydaktycznych. Lektura pracy napisanej pod kierunkiem Gerald'a W. Lynch'a pt. *Human Dignity and the Police: Ethics and Integrity in Police Work* [Springfield, IL: Charles C. Thomas, 1999] prowadzi czytelnika w kierunku potrzeby zapewnienia uczciwości jako niezbędnego elementu do sprawnego i skutecznego egzekwowania prawa oraz stworzenia systemu kontroli Policji hamującego nadużycia.

Takie podejście jest charakterystyczne dla państw kręgu kultury anglosaksońskiej. W kontynentalnym rozumieniu – nie pomijając powyższego względu – uwzględnia się również zagadnienie praw człowieka i ich przestrzegania oraz stworzenie gwarancji praworządności w działalności policyjnej. Istota godności człowieka w perspektywie Policji jest wieloraka i

występuje w różnych aspektach. Czasem nie ma bezpośrednich odniesień, jednak sama idea kształtuje rozwój zjawiska szczegółowe.

Poszanowanie i ochrona godności człowieka oraz praw człowieka i rzadów prawa, wymaga jednak stałego potwierdzania fundamentalnego znaczenia tych wartości w codziennej aktywności Policji. Wszystkie jej działania powinny uwzględniać zasady legalności, konieczności, niedyskryminacji, proporcjonalności, a nadto powinny być prowadzone tak, aby nie doszło do działania „niehumanitarnego”, zaprzeczającego człowieczeństwo.

Wszystkie istoty ludzkie rodzą się bowiem wolne i równe w godności i prawie. Dzieci przy tym powinny być traktowane w sposób szczególny, który promuje ich poczucie wartości. Ułatwia to ich integrację ze społeczeństwem, odzwierciedlając najlepsze interesy dziecka i biorąc pod uwagę potrzeby osoby w tym wieku. Procentowa to bodziec w wieku dorosłym. Kto jest bowiem świadomy własnej godności i ma jej poczucie, ceni samego siebie oraz wyraża należny szacunek dla godności innych.

W tym sensie godność to wartość osoby. To co, co powoduje, że człowiek nie jest rzecz, której cenę można oszacować, a samą rzecz zbyć, porzucić, zniszczyć. Człowiek nie ma ceny, ale ma określone wartości. Wartość człowieka stanowi właśnie godność.

Stąd też w katolickiej nauce społecznej podkreśla się godność nadprzyrodzoną, wynikającą z teologicznej tezy, zgodnie z którą człowiek został stworzony na obraz i podobieństwo Boga.

W wymiarze naturalnym chodzi jednak o godność przyrodzoną – pierwotną, trwałą i niezbywalną. Godność człowieka w tym znaczeniu ma charakter obiektywny. Nie zależy od czyjegoś widzimisię.

Nie stanowi jej jednak godność osobista (własna), rozumiana jako poszanowanie przez jednostkę własnej tożsamości moralnej. Funkcją tak postrzeganej moralności bodziec nie tylko poczucie przynależności i tożsamości

związanej z procesami integracji i socjalizacji, ale również poziom akceptacji samego siebie. Godność osobista wyraża się przy tym nie tylko w poczuciu własnej wartości, ale również oczekiwaniu z tego tytułu określonych zachowań ze strony innych, czasem wygórowanych i oderwanych od istoty godności przyrodzonej.

Nie chodzi tu o godność nabytą, a więc określoną doskonałością, jaka zrodziła się w działaniu i została utrwalona w czyjejś osobowości, osiągnięta w wyniku wychowania, pracy nad sobą, wyrobionej dojrzałości i odpowiedzialności, czy też oddziaływania otoczenia społecznego. Godność nabyta wyraża zatem pewną pozycję społeczną, ale może być przy tym źródłem wielu nieporozumień, wynikających z wybujałego znaczenia własnej pozycji społecznej.

Z godności nabytej związana jest również godność zawodowa, kształtowana pewnym etosem pracowniczym czy służbowym, zapobiegającym podważeniu zaufania do zawodu. Godność zawodowa wyraża pewną pozycję społeczną pod względem profesjonalnym. Z racji wykonywania określonego zawodu, zajmowania pewnego stanowiska lub pełnienia określonych funkcji, konkretnemu człowiekowi pod względem godnościowym wcale nie należy się coś więcej. Taka a nie inna kariera zawodowa nie może być źródłem dodatkowych roszczeń.

Godność przyrodzona ma bowiem charakter elementarny. Nie jest przy tym cech stopniowalny i nie występuje w człowieku z różnym nasileniem. Przysługuje każdemu człowiekowi, niezależnie od jego rasy, płci, narodowości, wyznania, wieku czy zasług. Wszyscy ludzie w godności są równi.

Godność człowieka nie ma jedynie znaczenia ideowego, ale posiada wyrażony wymiar prawny. Godność ludzka jest wyrazem jego podmiotowości prawnej jednostki względem państwa oraz źródłem powszechnych praw człowieka. Akty prawa międzynarodowego i europejskiego wskazują na

godno ludzk jako uzasadnienie podstawowych praw i wolno ci. Prawa człowieka s przejawem poszanowania godno ci ludzkiej. Z tej racji godno ludzka zasługuje na szacunek i ochron . Jest zatem nienaruszalna, a jej respektowanie i uwzgl dnianie jest obowi zkiem władz publicznych. Nie jest to jedynie postulat, ale podstawa porz dku prawnego wielu pa stwa wiata i organizacji mi dzynarodowych.

Zasada poszanowania i ochrony godno ci człowieka wyra a zakaz przedmiotowego i instrumentalnego traktowania jednostki ludzkiej oraz nakaz pojmowania człowieka jako samodzielnego podmiotu wolno ci, praw i obowi zków. Prymat przyrodzonej godno ci ludzkiej wynika z traktowania jej jako pewnego absolutu.

Zasada poszanowania i ochrony godno ci człowieka stanowi ustrojowe pryncypium Unii Europejskiej, Rady Europy oraz Organizacji Bezpiecze stwa i Współpracy w Europie oraz wielu pa stw europejskich, w tym Polski, Niemiec i Ukrainy.

W polskiej Konstytucji jest mowa w preambule o dbaniu o zachowanie przyrodzonej godno ci człowieka, a nadto stwierdzono wyra nie w art. 30: *Przyrodzona i niezbywalna godno człowieka stanowi ródło wolno ci i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowi zkiem władz publicznych.* Jeszcze dobitniej zasada godno ci człowieka została wyra ona w niemieckiej Konstytucji i to w przepisie otwieraj cym jej tre : (1) *Godno człowieka jest nienaruszalna. Jej poszanowanie i ochrona jest obowi zkiem wszelkich władz pa stwowych.* (2) *Dlatego Naród Niemiecki uznaje nienaruszalno i niezbywalno praw człowieka jako podstaw ka dej wspólnoty ludzkiej, pokoju i sprawiedliwo ci na wiecie.* (3) *Wymienione ni ej prawa podstawowe wi władz ustawodawcz , wykonawcz i s downicz jako bezpo rednio obowi zuj ce prawo.* Tak e na

Ukrainie człowiek i jego godność są jednymi z najwyższych wartości społecznych a wszyscy ludzie są wolni i równi w swojej godności i prawach.

Należy na koniec podkreślić, że chodzi tu o godność przyrodzoną. Tylko ona przekłada się na obowiązujące przepisy i przyjęte standardy pracy policyjnej. Godność osobista (własna), godność nabyta, godność zawodowa nie mogą być rodzajem jakiegoś szczególnego czy wybiórczo lepszego traktowania. Choć czasem są one idealizowane i wyolbrzymiane, to w punkcie widzenia tematu nie mają istotnego znaczenia. Warto je jednak odróżnić i zestawiać z godnością pierwotną oraz badać ich granice, albowiem w pewnych zakresach wszystkie te godności krzyżują się lub nawet nachodzą na siebie. W takich sytuacjach przede wszystkim należy mieć na względzie wyłcznie godność pierwotną.

Ponadto, o ile Policja jest podmiotem zobowiązanym na tle godności ludzkiej, o tyle jej funkcjonariusz jest również podmiotem uprawnionym. Wypełniając swoje zadania nie przestaje być on bowiem człowiekiem. Jemu także należy się z tego tytułu godne zachowanie ze strony przełożonych i podwładnych. Niezwykle jest zatem tworzenie określonych gwarancji bezpieczeństwa w służbie.

2. Rozumienie terminu „policja” i jej podstawa prawna

Najogólniej rzecz biorąc przez „policję” w sensie prawnym w państwach Europy centralnej można rozumieć zarówno określone organy władzy publicznej (policja w znaczeniu instytucjonalnym, *als Polizei im institutionellen Sinne*), czasem specjalnie nazwane przez ustawę „Policja” (policja w znaczeniu formalnym¹, *als Polizei im formellen Sinne*), jak też pewien zakres zadań publicznych (policja w znaczeniu materialnym, *als Polizei im materiellen Sinne*)

¹ Według polskiej ustawy o Policji: Policja stanowi umundurowaną i uzbrojoną formację służącą społeczeństwu i przeznaczoną do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego, a nazwa „Policja” przysługuje wyłącznie tej formacji.

albo nawet określony kierunek celowej działalności władz publicznych, związany z ochroną bezpieczeństwa, porządku i spokoju publicznego (policja w znaczeniu funkcjonalnym, *als Polizei im funktionelles Sinn*).

Uogólniając, Policja może zatem występować w znaczeniu podmiotowym – organizacyjnym oraz znaczeniu przedmiotowym – substancjalnym.

Policja więc to nie tylko specjalna organizacja publiczna formalnie nazwana „Policją”, ale także określona funkcjonalna i samorządowa terytorialnego, związana z wszechstronną ochroną bezpieczeństwa, porządku i spokoju publicznego. Zakres działania „Policji” w każdym państwie nie jest kształtowany na zasadzie wyłączenia. Obok niej zadania z tego zakresu wykonują także inne organy i ich funkcjonariusze publiczni. Jest to związane nie tylko z podziałem przedmiotowo rozumianej policji na policję administracyjną (porządkową) - *Ordnungspolizei*, policję kryminalną (śledczą) - *Kriminalpolizei* i policję bezpieczeństwa (polityczną) - *Sicherheitspolizei*, ale również z społecznymi i komunalnymi wykonywanymi zadaniami oraz samymi specyfikami tych zadań. Obok ogólnej „Policji” często występują zatem policje szczególne, wyspecjalizowane w różnych, czasem technicznych sprawach.

Po drugiej wojnie światowej na konferencji trójstronnej w Poczdamie w 1945 r. przyjęto strategię mocarstw okupacyjnych wobec powojennych Niemiec, która była nazywana polityką 4-D – od pierwszych liter jej podstawowych założeń: denazyfikacja, demokratyzacja, demilitaryzacja, decentralizacja. W jej ramach nastąpiła również tzw. depolicyzacja. Te swoiste „odpolicynienie” polegało m.in. na zmianie terminologii w zakresie nazewnictwa różnych tzw. policji administracyjnych (*Entpolizeilichung*). Współcześnie nie tylko w Niemczech „policja” kojarzy się potocznie wyłącznie z „Policją”. Ztraca się sens tego sformułowania jako funkcjonalna i samorządowa terytorialnego, czy pewnego zakresu zadań publicznych, albo te określonej grupy organów zajmujących się sprawami bezpieczeństwa, porządku

i spokoju publicznego. Nawet przepisy prawa nie posługują się pojęciami np. policji budowlanej (*Baupolizei*), lecz nadzoru budowlanego (*Bauaufsicht*). W ustawodawstwie dominowała zaczynały się formalne policje, spowodowane wspomnianym „odpolicjowaniem”. Podobne tendencje występowały w innych państwach. Dla przykładu w Polsce kategoria policji inna niż w tym formalnym ma obecnie znaczenie doktrynalne.

Jakkolwiek rozumie istotę „policji” pojawia się kwestia jej regulacji normatywnej, albowiem zgodnie z zasadą zwierzania administracji publicznej ustaw, musi ona posiadać odpowiedni podstaw prawny. W państwie prawnym nie może istnieć upoważnienie do podejmowania określonych działań w sferze ochrony bezpieczeństwa, porządku i spokoju publicznego na wzór dawnego *ius polittiae*, który wyrażał nieskrępowaną wolę suwerena i był „rodzajem ogólnego tytułu na wszystko co możliwe”. Współcześnie natomiast nie obowiązuje już reguła, zgodnie z którą obowiązek realizacji celu uprawnia do zastosowania odpowiednich środków (*ius ad finem dat ius ad media*). Podstawa prawna jest zatem bezwzględnie wymagalna. Konstrukcja tej podstawy może jednak przybrać różną postać techniczno-normatywną.

W nowym zaniu do dawnego systemu wytworzyło się w państwie pruskim nowe podstawy prawnej policji w formie upoważnienia ogólnego, przypominające dawne *ius eminens*. Niebagatelne znaczenie interpretacyjne w tym zakresie miał wyrok pruskiego *Oberverwaltungsgericht* w Berlinie z dnia 14 czerwca 1882 r. w sprawie Kreuzberg, kształtujący podstawy prawne policji. Sąd wywiódł, że podstawa prawna policji może zatem przyjąć postać ogólnego upoważnienia, wynikającego z ułtych przez ustawodawcę pojęć bezpieczeństwa, porządku i spokoju publicznego. Takie uregulowanie podstawy prawnej policji określa się systemem klauzuli generalnej (*Generalklausel des Polizei*). Tego typu *clausula generalis* posiada walor ogólnej normy kompetencyjnej i daje wystarczającą podstawę prawną do podejmowania

określonych działań dyktowanych stanem zagrożenia. W przypadku ogólnego upoważnienia właściwym organom pozostawia się ocenę, czy zaistniała w danym miejscu i czasie sytuacja zagrożenia bezpieczeństwa, spokojowi lub porządkowi publicznemu albo powoduje niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia ludzi. Wtedy organy te działają w ramach kompetencji dyskrecyjnych. *Clausula generalis* nie jest rozumiana jako tytuł do nadzwyczajnego działania państwa, ale widzie w niej należy niedookreślone prawnie podstawy do podejmowania aktywności w sferze ochrony bezpieczeństwa, porządku i spokoju publicznego w warunkach realnych zagrożenia dnia codziennego, o ile przepisy szczególne nie wprowadzają specjalnych uprawnień. Użycie siły jest mimo braku wyraźnego upoważnienia ustawowego, na zasadzie oportunistycznym (*Opportunitätsprinzip*) a nie legalizmu (*Legalitätsprinzip*).

System ograniczonej klauzuli generalnej w sferze policji zastosowano przede wszystkim w słynnej pruskiej ustawie z dnia 1 czerwca 1931 r. o policji administracyjnej. Przepis § 14 stanowił: 1) *Die Polizeibehörden haben im Rahmen der geltenden Gesetze die nach pflichtgemäßem Ermessen notwendigen Maßnahmen zu treffen, um von der Allgemeinheit oder dem Einzelnen Gefahren abzuwehren, durch die die öffentliche Sicherheit oder Ordnung bedroht wird.* 2) *Daneben haben die Polizeibehörden diejenigen Aufgaben zu erfüllen, die ihnen durch das Gesetz besonders übertragen sind.* W powojennych Niemczech nie nastąpiło jednak odejście od systemu klauzuli generalnej na rzecz techniki enumeracji pozytywnej. W wielu krajach związkowych nadal obowiązuje pruska ustawa z 1931 roku o policji administracyjnej. Rozwiązanie tam zawarte uznawane jest za klasyczne.

Typowym przykładem generalnej klauzuli policyjnej obowiązującej obecnie w Niemczech jest przepis § 14 państwowej ustawy o Policji federalnej, w którym czytamy: (1) *Die Bundespolizei kann zur Erfüllung ihrer Aufgaben*

nach den §§ 1 bis 7 die notwendigen Maßnahmen treffen, um eine Gefahr abzuwehren, soweit nicht dieses Gesetz die Befugnisse der Bundespolizei besonders regelt. (2) Gefahr im Sinne dieses Abschnitts ist eine im Einzelfall bestehende Gefahr für die öffentliche Sicherheit oder Ordnung im Bereich der Aufgaben, die der Bundespolizei nach den §§ 1 bis 7 obliegen. Eine erhebliche Gefahr im Sinne dieses Abschnitts ist eine Gefahr für ein bedeutsames Rechtsgut, wie Bestand des Staates, Leben, Gesundheit, Freiheit, wesentliche Vermögenswerte oder andere strafrechtlich geschützte Güter von erheblicher Bedeutung für die Allgemeinheit. (3) Zur Erfüllung der Aufgaben, die der Bundespolizei durch andere Rechtsvorschriften des Bundes zugewiesen sind, hat sie die dort vorgesehenen Befugnisse. Soweit solche Rechtsvorschriften Befugnisse nicht oder nicht abschließend regeln, hat die Bundespolizei die Befugnisse, die ihr nach diesem Gesetz zustehen. Satz 2 gilt auch für die Befugnisse der Bundespolizei im Rahmen der Aufgaben zum Schutz vor Angriffen auf die Sicherheit des Luftverkehrs nach § 4, soweit § 5 des Luftsicherheitsgesetzes keine Regelungen enthält.

Sprawy ochrony bezpiecze stwa i porz dku publicznego wchodz tak e w zakres działania krajów zwi zkowych. Takie rozwi zanie wyst puje w Badenii-Wirtembergii, Bawarii, Berlinie, Brandenburgii, Bremie, Dolnej Saksonii, Hesji, Kraju Saary, Nadrenii-Palatynat, Meklemburgii-Pomorze Przednie, Saksonii, Saksonii-Anhalt, Szlezwiku-Holsztynie i Turyngii. W Nadrenii Północna-Westfalia klauzula generalna tego typu wyst puje zarówno w przepisach policyjnych, jak i porz dkowych. W Hamburgu natomiast klauzula generalna jest odnoszona nie tylko do organów policji, ale tak e do władz administracyjnych. W południowych Niemczech pod wpływem ciłych zwi zków tamtejszego prawa policyjnego i porz dkowego z prawem karnym i ukierunkowaniem pracy formacji policyjnych na ciganie czynów zabronionych, wykształcił si jeszcze w XIX wieku model cistej regulacji prawnej policji.

Należy także wspomnieć o odrębnym modelu ukształtowania kompetencji policji z udziałem s downictwa w Saksonii.

Generalna klauzula policyjna występuje w państwach kręgu kultury języka niemieckiego. Jako taka jest obca państwom unitarnym. Zarówno w Niemczech, jak i Szwajcarii, a wcześnie również w Austrii dotyczyła nie tylko szczebla federalnego, ale też poziomu regionów autonomicznych. Niemniej w innych państwach niejednorodnych jak Wielka Brytania lub Stany Zjednoczone Ameryki Północnej powoływanie się na ogólną klauzulę *The rule of Police* zostało uznane za niedozwolone.

W innych krajach wykształcił się model regulacji prawnej policji, który można określić systemem upoważnienia specjalnego (*Spezialdelegationen*). Występował on tam w różnych odmianach i formach rozwojowych. Generalnie rzecz biorąc w tym systemie Policja nie może działać na podstawie generalnej kompetencji. Ma tylko kompetencje, ile wynika ze szczególnych przepisów prawa.

W tym kontekście zachodzi pytanie o charakter unormowania z art. 1 ust. 1 polskiej ustawy o Policji, który stanowi: *Tworzy się Policję jako umundurowaną i uzbrojoną formację służącą społeczeństwu i przeznaczoną do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego*. Pojawia się więc kwestia, czy generalna klauzula ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego z polskiej ustawy o Policji stanowi źródło samoistnej kompetencji Policji, czy raczej wyznacza jedynie ogólny przedmiot jej działania, nie dając przy tym żadnego tytułu prawnego do podejmowania aktywności w formach władczych. Biorąc pod uwagę dościsłe unormowanie dotyczące rodzajów działania Policji i wyliczenie na zasadzie listy zamkniętej uprawnień policjantów można przyjąć, że klauzula generalna nie stanowi tytułu do działania w formach władczych. Niemniej jednak, klauzula ta z jednej strony

wyznacza zasadniczy cel działania stanowi c norm programow , z drugiej natomiast pełni funkcje reguły kolizyjnej ró nicuj cej rzeczowy zakres działania Policji jako ogólnego organu ochrony bezpiecze stwa i porz dku publicznego wobec organów wyspecjalizowanych w tej dziedzinie spraw. Jest zatem kategori prawa administracyjnego ustrojowego i powinna by analizowana na płaszczy nie dyslokacji zada publicznych, ewentualnie słu y do rozstrzygania sporów o wła ciwo lub sporów kompetencyjnych. Takie pojmowanie klauzuli generalnej bezpiecze stwa ludzi oraz bezpiecze stwa i porz dku publicznego z polskiej ustawy o Policji pozwala jednak na okre lenie zasad pierwsze stwa w realizowaniu zada publicznych lub nawet domniemania wła ciwo ci Policji w tym zakresie spraw. Albowiem w sytuacjach realnego zagro enia rola Policji powinna si sprowadza mimo wszystko do przejawiania aktywno ci równie wtedy, gdy zobowi zane podmioty o wła ciwo ci szczególnej nie zadziałaj (np. podczas akcji ratowniczej). Z chwil gdy podejm one okre lone czynno ci, działania Policji powinny mie charakter subsydiarny. Innymi słowy, działa ona wtedy wówczas jakby w zast pstwie organu wyspecjalizowanego i a do czasu jego przybycia uprawniona jest do realizacji spoczywaj cych na nim zada , jednak e przy wykorzystaniu własnych rodków działania. Klauzula generalna bezpiecze stwa ludzi oraz bezpiecze stwa i porz dku publicznego z polskiej ustawy o Policji nie jest zatem kategori prawa administracyjnego materialnego, bo nie jest ró dłem kompetencji.

Regulacja prawna policji ma szczególne znaczenie dla poszanowania i ochrony godno ci ludzkiej, zwłaszcza tam gdzie ró dłem kompetencji nie jest wyra ny przepis prawa pozytywnego, ale klauzula generalna. W tych pa stwach o przestrzeganiu zasady poszanowania i ochrony godno ci ludzkiej nie decyduje anonimowy ustawodawca, ale cz sto policjant podejmuj cy interwencje na miejscu zdarzenia. Na nim spoczywa ci ar uwzgl dnienia tej zasady i to on b dzie ponosił odpowiedzialno za jej naruszenie.

3. Funkcje i charakter prawny Policji

Celem działalności Policji jest ochrona bezpieczeństwa, porządku i spokoju publicznego w różnych postaciach i aspektach. Oczywiście jest także to, celem dla zapewnienia tych wartości czy utrzymania porządku stanów faktycznych, niezbędne są określone uprawnienia. Jeśli najpoważniejszym zagrożeniem bezpieczeństwa i porządku publicznego pozostaje w Polsce przestępczość, to polska Policja powinna posiadać szerokie uprawnienia karnoprocesowe i uprawnienia w zakresie zwalczania wykroczeń. Policja musi pozostawać zatem ogniwem aparatu ścigania karnego, działającym pod nadzorem sądów i prokuratury. Idąc dalej tym tokiem rozumowania można także powiedzieć, że Policja jest także służbą specjalną, stosującą pod kontrolą sądów, komisji parlamentarnych i różnych zespołów rzeczowych metody rozpoznania operacyjnego. Jest również organem ochrony prawnej z możliwością użycia – dla odwrócenia lub przeciwdziałania zagrożeniu dla życia i zdrowia ludzi oraz porządku publicznego – środków przymusu bezpośredniego. Jest także służbą mundurową, mogącą wykorzystywać *actio in extremis* – broń palną. Policja to również *sui generis* podmiot administracji publicznej, dysponujący licznymi uprawnieniami np. w zakresie wydawania ustnych poleceń, rozstrzygania spraw w drodze decyzji administracyjnej, prowadzenia i udziału jako podmiotu udzielającego pomocy i asysty w egzekucji administracyjnej, kontroli przestrzegania prawa oraz swoista organizacja publiczna podejmująca działalność kreacyjną oraz uczestnicząca w prewencji i kontroli społecznej. Ogólna zasada poszanowania i ochrony godności człowieka ma zastosowanie we wszystkich powyższych przejawach działalności Policji.

Do powyższych funkcji Policji, musi być dostosowana jej organizacja. W niektórych sprawach Policja występuje jako całość, w innych jest reprezentowana przez komendantów, którzy pełnią funkcje organów

administracyjnych, jeszcze w innych działa przez funkcjonariuszy – niezależnie od stopnia policyjnego i stanowiska służbowego, a w odniesieniu do jej rozumienia jako służby mundurowej liczy się całość tej jednostki Policji lub samodzielny oddział (pododdział) zwarty. Dochodzi do tego podział na pionowe organizacyjne – służby policyjne. Ogólna zasada poszanowania i ochrony godności człowieka ma odniesienie do każdej z form podmiotowych aktywności Policji.

Policja zazwyczaj stanowi pewien korpus zorganizowana na wzór wojskowy - uzbrojona i umundurowana formacja. Słowo „formacja” sugeruje, że Policja stanowi aparat wykonawczy władz administracyjnych i sądowych. Ma przez to charakter organu pomocniczego, choć coraz częściej działa z własnej inicjatywy, a nie tylko w sprawach indywidualnych na podstawie skarg i doniesień obywateli. Pojęcie „formacji” pod względem organizacyjno-prawnym jest synonimem pewnej struktury niesamodzielnej, zależnej od organów właściwych w sprawach bezpieczeństwa, porządku i spokoju publicznego. Policja może jednak stanowić samą system organów właściwych w tych sprawach, będąc podmiotem samodzielnym. Najczęściej jednak tylko w niektórych sprawach stanowi aparat wykonawczy władz zewnętrznych, a w pozostałych dysponuje nie tylko prawem wykonawstwa, ale własnymi kompetencjami stanowczymi (władz policyjnych), a co za tym idzie bezpośrednio odpowiada za stan bezpieczeństwa, porządku i spokoju publicznego.

Ogólna zasada poszanowania i ochrony godności człowieka ma przy tym charakter bezwzględny i odnosi się zarówno do działalności własnej Policji, jak i tych czynności, które są podejmowane z urzędu lub na żądanie, za które bezpośrednio odpowiedzialność ponoszą inne podmioty właściwe w sprawach ochrony bezpieczeństwa, porządku i spokoju publicznego. Za naruszenie zasady

poszanowania i ochrony godności człowieka zawsze będzie odpowiadała Policja i jej funkcjonariusze.

4. Standardy międzynarodowe wykonywania czynności policyjnych z poszanowaniem (respektowaniem) godności ludzkiej

W układzie Rady Europy budowanej na kanwie trzech podstawowych wartości współczesnej społeczności europejskiej (praw człowieka, pluralistycznej demokracji oraz rządów prawa), gdzie fundamentalnym opok stanowi regionalny system ochrony praw jednostki kwestie standaryzacji Policji dostrzegane były stosunkowo wcześnie. Zazwyczaj był to naturalny kontekst problemów przestępstwa, pracy wymiaru sprawiedliwości i aparatu penitencjarnego oraz granic i mechanizmów funkcjonowania systemu prawa karnego w jego bezpośrednim działaniu i stosowaniu. System normatywny Europejskiej konwencji praw człowieka stawał się niewystarczający dla praktyki krajowej. Długo do zacieśniania więzi pomiędzy państwami-członkami, promowanie idei demokracji oraz rządów prawa, umacnianie gwarancji realizacji praw i wolności człowieka i obywatela oraz pragnienie oddziaływania na filozofię działania i unifikacji zasad budowy struktur państwowych wywołało bezsporną potrzebę zająć się tą problematyką. Swoisty wkład wniosły także orzecznictwo strasburskie, w szczególności na tle art. 5 Europejskiej konwencji praw człowieka (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego) oraz od 1987 r. prace Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżej temu Traktowaniu albo Karaniu.

Pierwszym aktem prawnym w systemie europejskim, który bezpośrednio odnosił się do spraw tzw. policingu była rezolucja 690 Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy z 1979 r. i będąca do niej aneksem „Deklaracja o policji”. Warto przypomnieć idee, wyrażone w tej rezolucji:

„[...]”

1. Zważywszy, że niezbdn podstaw pełnej realizacji praw człowieka i podstawowych wolności gwarantowanych przez Europejską konwencję praw człowieka i inne dokumenty krajowe i międzynarodowe jest istnienie pokojowego społeczeństwa korzystającego z dobrodziejstw porządku i bezpieczeństwa publicznego;

2. zważywszy, że we wszystkich Państwach Członkowskich podstawową rolę w tym względzie odgrywa policja i że często jest ona zmuszona interweniować w warunkach niebezpiecznych dla jej funkcjonariuszy oraz że dodatkowym utrudnieniem w pracy policji jest nie do precyzyjnego określenia zasad postępowania jej funkcjonariuszy;

3. uważając, że osoby winne pogwałceniu praw człowieka podczas pełnienia służby w policji lub należące w przeszłości do jakiegokolwiek formacji policyjnej, która została rozwiązana z racji swych nieludzkich praktyk, nie powinny wykonywać obowiązków funkcjonariuszy policji;

4. uważając, że stworzenie ogólnie przyjętych reguł odnoszących się do etyki zawodowej policji i uwzględniających zasady praw człowieka i podstawowych wolności przyczyniłoby się do ulepszenia europejskiego systemu ochrony praw człowieka;

5. zważywszy, że jest to dane, aby funkcjonariusze policji otrzymywali czynne moralne i fizyczne wsparcie społeczne, której służą;

6. zważywszy, że funkcjonariusze policji powinni mieć status i prawa porównywalne ze statusem i prawami urzędników administracji państwowej;

7. uważając, że korzystne może okazać się ustanowienie wytycznych do postępowania funkcjonariuszy policji w sytuacji wojny lub innego rodzaju stanu wyjątkowego, a także w razie okupacji kraju przez siły zewnętrzne;

8. Zgromadzenie przyjmuje poniższą Deklarację o policji, która stanowi integralną część niniejszej Rezolucji;

9. zaleca Komisji Stosunków Parlamentarnych i Spraw

Informacyjnych oraz Komisji Prawnej, a także Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy mo liwie jak najszersze rozpropagowanie tej Deklaracji”.

Podkre li nale y, e w zasadzie zakres podmiotowy tego aktu odnosił si do wszystkich organów władzy publicznej oraz podmiotów społecznych i prywatnych wykonuj cych władz policyjn , a wi c policji w znaczeniu przedmiotowym (policji administracyjnej, policji kryminalnej, policji politycznej). Warto nadmieni , i wskazuje si tam takie osoby, organizacje i organy jak „[...] tajne słu by, policja wojskowa, siły zbrojne lub milicje pełni ce funkcje policyjne”.

Jednym z najwa niejszych celów rezolucji było umo liwienie społecze stwu cywilnej (obywatelskiej) kontroli władzy policyjnej oraz partycypacji w procesach zapewnienia bezpiecze stwa i porz dku publicznego.

Rozwija to miało now perspektyw . Z jednej strony odchodzenie od represyjnych form działania, a z drugiej – tworzenie mechanizmów obywatelskiego współdziałania z policjami przy ochronie warto ci. Systemy zapewnienia bezpiecze stwa publicznego musz sta si układami otwartymi, współdziałaj cymi z otoczeniem. Prewencyjny charakter takich rozwi za musi by ponadto wsparty postaw samych funkcjonariuszy słu b bezpiecze stwa zbiorowego i porz dku publicznego. Moralna i fizyczna pomoc ze strony społecze stwa płyn mo e tylko w przypadku nienagannej postawy korpusu policyjnego. W tym te zakresie Deklaracja o policji ustanawia zasady etyki zawodowej. Ponadto godnym podkre lenia akcentem jest stworzenie takich warunków pracy dla funkcjonariuszy słu b zapewnienia bezpiecze stwa i porz dku publicznego, które zapewniaj uczciwo , bezstronno i godno .

Ze stanowiska Deklaracji o policji podkre li nale y tak e potrzeb stworzenia takich wi zi organizacyjnych i funkcjonalnych, które zapewni z jednej strony mo liwo kontroli policji przez organy obywatelskie (ciała polityczne w administracji), z drugiej za prelinuj tym podmiotom gwarancje

prawne przed tzw. upartyjnieniem.

Deklaracja o policji przyjęta przez Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy 8 maja 1979 r., mimo wyrażonej przez Komitet Ministrów Rady Europy potrzeby oddziaływania standardów na pracujących policjantów, nie uzyskała jego aprobaty, a tym samym swoistej merytorycznej legitymizacji. Komitet Ministrów Rady Europy jest bowiem najważniejszym organem normotwórczym, decyzyjnym i kontrolnym Rady Europy. To właśnie ten organ posiada kompetencje do uchwalania rezolucji i rekomendacji dla państw członkowskich, co może czynić z własnej inicjatywy oraz na zlecenie (wezwanie) Zgromadzenia Parlamentarnej Rady Europy. Nie jest przy tym Komitet Ministrów RE podporządkowany Zgromadzeniu Parlamentarnemu RE.

Poszerzenie w latach dziewięćdziesiątych Rady Europy o państwa postkomunistyczne, które przechodziły wyrazne przeobrażenia ustrojowo-polityczne i gospodarcze przyczyniło się do szczególnego uwypokolenia potrzeb standaryzacji działania policji, a szerzej aparatu władzy. Ponadto Pierwszy Szczyt Rady Europy w Wiedniu wyznaczył nowe cele polityczne. Głównymi szefowie rządów powierzyli Radzie Europy rolę strażnika demokratycznego bezpieczeństwa, opartego na prawach człowieka, demokracji i rządach prawa. Choć sprawy obrony narodowej nie wchodzi w zakres kompetencji Rady Europy bezpieczeństwo demokratyczne jest istotnym uzupełnieniem bezpieczeństwa militarnego i warunkiem koniecznym stabilizacji i pokoju na Kontynencie. Podkreśla się czasem w literaturze, że w powyższych obszarach Rada Europy posiada swoisty monopol.

Podobnie w czasie Drugiego Szczytu Rady Europy w Strasburgu w październiku 1997 r. przyjęto plan działania, którego realizacja ma zmierzać do wzmocnienia aktywności RE w czterech obszarach: demokracja i prawa człowieka, spójność społeczna, bezpieczeństwo obywateli oraz wartości demokratyczne i zrównoważenie kulturowe.

Aby realizować wspomniane cele, Rada Europy uruchomiła specjalne programy wspomagające rozwój instytucji demokratycznych w sektorze bezpieczeństwa i porządku publicznego w państwach Europy środkowej i Wschodniej m.in.: „Policja w społeczeństwie etapu transformacji”, „Policja w państwach prawa”. Dopiero jednak na Konferencji Rady Europy na temat etyki policyjnej, która odbyła się w 1996 r., zgłoszono potrzebę powołania międzynarodowego Komitetu Ekspertów ds. Etyki i Funkcjonowania Policji, który opracowałby zbiór standardów dotyczących organizacji i działania instytucji policyjnych. Pomysł ten spotkał się z aprobatą Komitetu Ministrów Rady Europy, a ostateczna decyzja w tej sprawie została podjęta na spotkaniu ministrów spraw wewnętrznych, zorganizowanym przez Radę Europy pod koniec 1998 r.

Praca nad aktem prawnym tego typu trwała ponad dwa lata. Opracowany przez zespół specjalistów Europejski kodeks etyki policyjnej, został pozytywnie zaopiniowany przez Europejski Komitet Problemów Przemocności i następnie przyjęty przez Komitet Ministrów Rady Europy 19 września 2001 r. na zebraniu zastępców ministrów.

Warto także zasygnalizować, że w międzyczasie Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy w dniu 26 kwietnia 1999 r. przyjęło Rekomendację 1402 (1999) o kontroli wewnętrznych służb bezpieczeństwa państw członkowskich, dotycząc organizacji i cywilnej kontroli służb specjalnych członków Rady Europy. Takie i ta propozycja Zgromadzenia Parlamentarnego RE nie spotkała się z akceptacją Komitetu Ministrów RE. Akcentowana jest jednak bezsporna potrzeba ujęcia standardów pracy organów państwowych w sferze tzw. policji politycznej (bezpieczeństwa).

Europejski kodeks etyki policyjnej jest uchwałą organu statutowego Rady Europy typu rekomendacja (zalecenia). Jak już zostało stwierdzone w systemie Rady Europy Komitet Ministrów jest najważniejszym organem

normotwórczym, decyzyjnym i kontrolnym Rady Europy. Tylko ten organ posiada uprawnienie do uchwalania rezolucji i rekomendacji dla państw członkowskich Rady Europy. Warto zauważyć, że uchwały Komitetu Ministrów formułują zalecenia dla rządów państw członkowskich wymagając jednomyślności przedstawicieli głosujących oraz większości przedstawicieli uprawnionych do zasiadania w Komitecie. Stwarza to swoisty mechanizm wykonawczy tego typu aktów. Ponadto Komitet Ministrów RE prowadzi procedury monitoringowe w państwach członkowskich w zakresie podjętych zobowiązań.

W Europejskim kodeksie etyki policyjnej zawarte są zasady postępowania szczególnego rodzaju. Z jednej strony odnoszą się one do obszaru etyki zawodowej. W pracach nad Kodeksem przyjęto założenie, że będą to „metody wewnętrznej samoświadomości i samoorganizacji”, odpowiadające moralnym wymaganiom i normom zgodnym z ogólnymi regułami przyjętymi przez grupy zawodowe jako swoiste nakazy postępowania profesjonalnego, uczciwego, solidnego, koleżeńskiego oraz respektowania podanych relacji ze społeczeństwem. Powyższy kontekst znaczeniowy daje podstaw do wyróżnienia trzech obszarów oddziaływania regulacji:

1) szerokiego ujęcia etyki zawodowej, z którego wypływają zagadnienia: roli policji w demokratycznym społeczeństwie, jej położenia w systemie wymiaru sprawiedliwości, funkcji policji w systemie prawa, strukturalnych i organizacyjnych aspektów funkcjonowania policji, cywilnej (obywatelskiej) kontroli policji.

2) etyki „wewnętrznej”, obejmującej problemy i sytuacje bieżącej pracy zawodowej.

3) moralnych wytycznych kierunkowych, dających podstawę opracowania krajowych kodeksów etyki formacji policyjnych.

Z drugiej strony uchwały organizacji międzynarodowych, przybierają cechę deklaracji, rezolucji bądź rekomendacji zwanych najczęściej międzynarodowym *soft law*. Należy zatem postrzegać zalecenia Komitetu Ministrów Rady Europy w kontekście konstytucyjnej zasady przychylności państwa wobec prawa międzynarodowego. Uchwały takie mogą być uznane jako czynnik prawotwórczy (zwyczaj międzynarodowy, ogólne zasady prawa, zaczął prawa traktatowego), jako prawo *in statu nascendi*. Zwłaszcza, że w praktyce czasem państwa – choć wyrażały wolę obowiązywania rekomendacji na forum komitetu Ministrów Rady Europy – jeżeli w jakimś zakresie nie czują się gotowe do ich realizacji zgłaszają zastrzeżenia co do stosowania zaleceń lub Deklaracje o niezgodności z zobowiązaniami przyjętymi przez Państwa Członkowskie Rady Europy – przypominając zastrzeżenia do umów międzynarodowych.

Dla skrótowego przedstawienia założeń wstępnych Europejskiego kodeksu etyki policyjnej oraz wyzwania, przed jakim stoi nauka prawa publicznego, służy cytata z rekomendacji (2001) 10 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie Europejskiego Kodeksu Etyki Policyjnej:

„Komitet Ministrów, zgodnie z Artykułem 15.b Statutu Rady Europy,

Biorąc pod uwagę, że celem Rady Europy jest osiągnięcie wikszej jedności pomiędzy jej członkami,

Pamiętając, że celem Rady Europy jest także promowanie rządów prawa, b d cych podstaw wszystkich prawdziwych demokracji,

Zważywszy, że system prawa karnego odgrywa zasadniczą rolę w utrzymaniu rządów prawa, a policja jest niezbędnym elementem tego systemu,

Mając wiadomość tego, że wszystkie państwa członkowskie pragną prowadzić efektywną walkę z przestępczością na poziomie zarówno krajowym, jak i międzynarodowym,

Pamiętajcie, że działania policji w znacznym zakresie prowadzone są w bliskim kontakcie ze społeczeństwem, a skuteczność policji zależy od poparcia społecznego,

Uwzględniając to, że większość organizacji policyjnych w Europie, oprócz egzekwowania prawa, prowadzi także działania o charakterze społecznym i pełni funkcje usługowe w społeczeństwie,

Mając przekonanie, że zaufanie społeczeństwa do policji jest powiązane z jej stosunkiem do społeczeństwa i zachowaniem wobec niego, w szczególności w aspekcie godności człowieka i podstawowych praw oraz wolności jednostki, w szczególności zawartych w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka,

Biorąc pod uwagę zasady przedstawione w przyjętym przez ONZ Kodeksie postępowania osób odpowiedzialnych za egzekwowanie prawa i w rezolucji Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy w sprawie Deklaracji o policji;

Pamiętajcie o zasadach przedstawionych w tekstach dotyczących zagadnień policyjnych — z obszaru prawa karnego, cywilnego i publicznego, a także uwzględniając aspekt praw człowieka — przyjętych przez Komitet Ministrów, decyzjach i wyrokach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i zasadach przyjętych przez Komitet ds. Zapobiegania Torturom i Nieludzkiemu lub Upokarzającemu Traktowaniu i Karaniu;

Uwzględniając zróżnicowanie struktur policyjnych i sposobów zorganizowania policji w Europie,

Dostrzegając potrzebę stworzenia wspólnych europejskich zasad i wytycznych co do ogólnych celów, sposobów działania i odpowiedzialności policji, w celu zapewnienia bezpieczeństwa i praw jednostki w demokratycznych społeczeństwach kierujących się zasadami rządów prawa,

Zaleca, by zasady państw członkowskich w swym wewnętrznym prawodawstwie i wewnętrznych zasadach postępowania policji kierowały się zasadami przedstawionymi w tekście Europejskiego Kodeksu Etyki Policyjnej,

zał czonego do niniejszego zalecenia, d c do stopniowego wprowadzenia go w ycie i zapewniaj c mo liwie najszerszy dost p do tego tekstu”.

Europejski kodeks etyki policyjnej ma zastosowanie do „tradycyjnych publicznych sił policyjnych lub słu b policyjnych, a tak e innych publicznie zatwierdzonych i/lub kontrolowanych ciał, których głównym celem jest utrzymanie ładu i porz dku społecznego, upowa nionych przez pa stwo do stosowania w tym celu siły i/lub specjalnych uprawnie ”.

Podobnie jak w przypadku Deklaracji o policji Europejski kodeks etyki policyjnej niezależnie od przynależności strukturalnej ma zastosowanie do ró nych podmiotów wykonujących funkcje policji w znaczeniu materialnym, tzn. policji administracyjnej, policji kryminalnej i policji bezpieczeństwa.

Szerokie ujęcie zakresu podmiotowego Europejskiego kodeksu etyki policyjnej jest skorelowane z definicją legalną „dla potrzeb policji”, użytą w innym dokumencie europejskiego *soft law* – Rekomendacji R 15 (1987) z dnia 17 września 1987 r. dotyczącej ochrony danych osobowych wykorzystywanych w sektorze policji.

Pewnym ograniczeniem może tu być wspomniany już brak kompetencji Rady Europy w sprawach dotyczących obrony narodowej. W krajach europejskich spotykamy bowiem policje wojskowe, rozumiane bądź to jako instytucje wykonujące zadania publiczne z zakresu bezpieczeństwa i porz dku publicznego a podporządkowane kierownikom resortów obrony narodowej (np. Belgia, Francja).

Systematyka Europejskiego kodeksu etyki policyjnej obejmuje 66 podstawowych jednostek redakcyjnych (punktów) pogrupowanych w siedem rozdziałów (Funkcje policji, Podstawy prawne funkcjonowania policji, Policja i system wymiaru sprawiedliwości, Struktury organizacyjne policji, Dyrektywy dla policyjnych akcji i interwencji, Odpowiedzialność i kontrola policji, Badania i współpraca międzynarodowa).

Jego treść przedstawia się następująco:

Definicja zakresu kodeksu

Niniejszy kodeks dotyczy tradycyjnych publicznych sił policyjnych lub służb policyjnych, a także innych publicznie zatwierdzonych i/lub kontrolowanych ciał, których głównym celem jest utrzymanie ładu i porządku społecznego, upoważnionych przez państwo do stosowania w tym celu siły i/lub specjalnych uprawnień.

I. Cele policji

1. Główne cele policji w demokratycznym społeczeństwie podlegającym prawu to:

- utrzymanie spokoju publicznego, ładu i porządku w społeczeństwie;
- ochrona i szacunek dla fundamentalnych praw i wolności jednostki, w szczególności zawartych w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka;
- zapobieganie i zwalczanie przestępstw;
- wykrywanie przestępstw;
- pełnienie funkcji pomocniczych i usługowych wobec społeczeństwa.

II. Podstawy prawne policji podlegającej prawu

2. Policja jest instytucją publiczną, ustanawianą z mocy prawa.

3. Działania policji zawsze muszą być prowadzone zgodnie z prawem krajowym i normami międzynarodowymi, zaakceptowanymi przez dany kraj.

4. Przepisy prawa regulujące działalność policji muszą być publicznie dostępne oraz odpowiednio przejrzyste i precyzyjne, a w razie potrzeby uzupełniane przejrzystymi regulaminami, dostępnymi dla opinii publicznej.

5. Pracownicy policji muszą podlegać tym samym przepisom prawa co zwyczajni obywatele, a wszelkie wyjątki mogą być uzasadnione tylko koniecznością zapewnienia prawidłowości pracy policji w demokratycznym

społecze stwie.

III. Policja i system prawa karnego

6. Funkcje policji, prokuratury, sądownictwa i systemu penitencjarnego muszą być od siebie wyraźnie oddzielone; policja nie może sprawować żadnych funkcji kontrolnych wobec pozostałych instytucji.

7. Policja musi ściśle respektować niezależność i bezstronność sądu; w szczególności policja nie powinna podważać prawomocnych wyroków lub decyzji sądu ani też utrudniać ich egzekwowania.

8. Policja nie może, z zasady, pełnić żadnych funkcji sądowniczych. Wszelkie przypadki przekazania policji uprawnień sądowniczych muszą być ograniczone i zgodne z prawem. W każdym wypadku zapewniona musi być możliwość zaskarżenia przed sądem wszelkich działań, decyzji lub uchyleń policji odnoszących się do praw jednostki.

9. Zapewniona musi być funkcjonalna, prawidłowa współpraca pomiędzy policją a oskarżycielami publicznymi. W państwach, gdzie policja podlega władzy prokuratury lub sądu ledeczych, policja musi otrzymywać jasne instrukcje co do priorytetów kierujących polityką wykrywania przestępstw kryminalnych i prowadzenia dochodzeń kryminalnych w indywidualnych przypadkach. Policja powinna natychmiast informować najwyższe kryminalne organy ledcze o wprowadzaniu w życie ich instrukcji, a w szczególności regularnie powinny być składane sprawozdania o postępie w sprawach kryminalnych.

10. Policja zobowiązana jest respektować rolę obrońców w procedurze karnej oraz, gdy jest to właściwe, udzielić pomocy w skorzystaniu z prawa do pomocy prawnej, w szczególności w przypadku osób pozbawionych wolności.

11. Poza sytuacjami wyjątkowymi, pracownicy policji nie mogą pełnić funkcji personelu więziennego.

IV. Struktura organizacyjna policji

A. Zasady ogólne

12. Policja powinna być zorganizowana w sposób zapewniający jej publiczny szacunek jako profesjonalnej instytucji odpowiedzialnej za utrzymanie prawa i pełnienie służby na rzecz społeczeństwa.

13. Policja, podczas wykonywania działań policyjnych w społeczeństwie cywilnym, powinna podlegać władzom cywilnym.

14. Policjanci i umundurowani pracownicy policji powinni być łatwo rozpoznawalni.

15. Policja, podczas realizacji swoich zadań, powinna posiadać wystarczającą niezależność operacyjną od innych instytucji państwa i w pełni odpowiadać za swoje działania.

16. Pracownicy policji, na wszystkich poziomach, powinni być osobiście odpowiedzialni za swoje czyny i zaniedbania oraz za rozkazy wydawane podwładnym.

17. W organizacji policyjnej istnieje musi wyraźny łańcuch dowodzenia. W każdym wypadku możliwe musi być ustalenie, który przełożony jest ostatecznie odpowiedzialny za działania lub uchybienia personelu policyjnego.

18. Policja powinna być zorganizowana w sposób sprzyjający dobrym stosunkom między policją a społeczeństwem oraz tam, gdzie jest to właściwe, skutecznej współpracy z innymi agencjami, społecznościami lokalnymi, organizacjami pozarządowymi i innymi przedstawicielami społeczeństwa, w tym z grupami mniejszości etnicznych.

19. Organizacja policyjna musi być gotowa do przedstawienia społeczeństwu obiektywnych informacji o swoich działaniach, bez ujawniania informacji poufnych. Należy przygotować profesjonalne wytyczne dotyczące kontaktów z mediami.

20. Organizacja policyjna powinna posiadać skuteczne środki służące zapewnieniu uczciwości i prawidłowości działań policji, a w szczególności

gwarantuj ce poszanowanie fundamentalnych praw i wolno ci jednostki, zwłaszcza zawartych w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

21. Na wszystkich szczeblach organizacji policyjnej musz istnie skuteczne rodki zapobiegaj ce korumpowaniu policjantów i słu ce do zwalczania takiej korupcji.

B. Kwalifikacje, rekrutacja i utrzymanie personelu policji

22. Personel policji, na wszystkich poziomach słu by, powinien by rekrutowany na podstawie osobistych kwalifikacji i do wiadczenia, które powinny by odpowiednie do celów stawianych przed policj .

23. Pracownicy policji powinni cechowa si trze wo ci oceny, otwarto ci , dojrzało ci , uczciwo ci , umiej tno ciami nawi zywania kontaktów oraz, gdy jest to wła ciwe, umiej tno ciami przywódczymi i mened erskimi. Ponadto powinni mie dobre rozeznanie w sprawach społecznych, kulturalnych i problemach społeczno ci lokalnych.

24. Osoby skazane za powa ne przest pstwa powinny by wykluczone z pracy w policji.

25. Procedury rekrutacyjne powinny by oparte na obiektywnych podstawach, wolnych od czynników dyskryminuj cych i zapewniaj cych niezbd ny odsiew kandydatów. Ponadto policja powinna d y do rekrutowania m czyzn i kobiet z ró nych cz ci społecze stwa, w tym z grup mniejszo ci etnicznych, maj c na wzgl dzie to, e policja powinna by odzwierciedleniem społecze stwa, któremu słu y.

C. Szkolenie personelu policyjnego

26. Nale y opracowa system szkolenia policji, zgodny z celami stawianymi przed policj , oparty na fundamentalnych warto ciach demokracji, rz dów prawa i ochrony praw człowieka.

27. Ogólne szkolenie policji powinno by w mo liwie najwi kszym stopniu otwarte na społecze stwo.

28. Wskazane jest, by po wstępnym szkoleniu ogólnym personel policji regularnie uczestniczył w szkoleniach praktycznych w ramach normalnej służby oraz w szkoleniach specjalistycznych, menedżerskich i dowódczych, gdy będzie to potrzebne,

29. Do szkolenia policji na wszystkich poziomach należy włączyć wiczenia praktycznego użycia środków przymusu, z uwzględnieniem ograniczeń wynikających z praw człowieka, w szczególności z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i związanych z nią przepisów prawa.

30. W szkoleniu policji w całej rozciągłości należy uwzględnić konieczność walki z rasizmem i ksenofobią.

D. Prawa personelu policyjnego

31. Jako zasadą należy przyjąć, że personel policji powinien posiadać takie same prawa cywilne i polityczne jak pozostali obywatele. Ograniczenia tych praw mogłyby wprowadzane tylko wówczas, gdy jest to konieczne do realizacji funkcji policji w demokratycznym społeczeństwie oraz przy zachowaniu przepisów prawa i zgodnie z Europejską Konwencją Praw Człowieka.

32. Pracownicy policji, jako osoby pełniące służbę publiczną, powinni w możliwie najszerszym zakresie korzystać z praw socjalnych i ekonomicznych. W szczególności personel powinien posiadać prawo do tworzenia organizacji przedstawicielskich i do uczestniczenia w nich, do otrzymywania właściwego wynagrodzenia i świadczeń emerytalno-rentowych oraz powinien mieć zapewnione specjalne środki ochrony zdrowia i bezpieczeństwa, uwzględniające szczególny charakter pracy policji.

33. Środki dyscyplinarne, stosowane wobec personelu policyjnego, powinny być nadzorowane przez niezależne ciało lub sąd.

34. Władze publiczne powinny udzielać pomocy pracownikom policji, wobec których wniesiono nieuzasadnione oskarżenia dotyczące ich

obowi zków.

V. Wytyczne dotycz ce działa interwencji policyjnych

A. *Wytyczne dotycz ce działa interwencji policyjnych: zasady ogólne*

35. Policja oraz wszystkie działania policyjne musz respektowa prawo wszystkich osób do ycia.

36. W adnych okoliczno ciach policja nie mo e inicjowa , stosowa lub tolerowa tortur b d niehumanitarnego lub upokarzaj cego traktowania i karania.

37. Policja mo e u ywa siły tylko wówczas, gdy jest to bezwzgl dnie konieczne i tylko w zakresie potrzebnym do osi gni cia celu wyznaczanego przez prawo.

38. W ka dym wypadku policja musi zweryfikowa prawomocno zamierzonych przez siebie działa .

39. Personel policyjny powinien wykonywa rozkazy wydane w prawidłowy sposób przez swych przeło onych, jednak e ma obowi zek powstrzymania si od wykonywania rozkazów wyra nie niezgodnych z prawem i zło enia raportu o takich rozkazach bez obawy o sankcje.

40. Policja powinna wypełnia swe obowi zki w uczciwy sposób, kieruj c si w szczególno ci zasadami bezstronno ci i unikania dyskryminacji.

41. Policja mo e narusza indywidualne prawo do prywatno ci tylko wówczas, gdy jest to bezwzgl dnie konieczne i tylko po to, by osi gn cel przewidziany przez prawo.

42. Gromadzenie, przechowywanie i wykorzystywanie danych personalnych przez policj powinno odbywa si zgodnie z mi dzynarodowymi zasadami ochrony danych, a w szczególno ci powinno by ograniczone do zakresu potrzebnego do realizacji konkretnych, zgodnych z prawem celów.

43. Policja podczas prowadzenia swych działa zawsze powinna mie na wzgl dzie fundamentalne prawa człowieka, takie jak wolno my li, sumienia, wyznania, wyra ania opinii, udziału w pokojowych zgromadzeniach,

przemieszczania się i pokojowego korzystania z posiadanej własności.

44. Personel policji powinien działać w sposób uczciwy, z poszanowaniem społeczeństwa i ze specjalnym uwzględnieniem sytuacji osób należących do szczególnie narażonych grup.

45. Personel policyjny podczas interwencji normalnie powinien być w stanie udowodnić swoją przynależność do policji i profesjonalnie to samo.

46. Personel policyjny powinien przeciwdziałać wszelkim formom korupcji w policji. Pracownicy policji powinni informować swoich przełożonych oraz inne stosowne organa o przypadkach korupcji w policji.

B. Wytyczne dotyczące działań interwencji policyjnych: sytuacje szczególne

1. Dochodzenia policyjne

47. Wymaganiem minimum jest, by dochodzenia policyjne były oparte na zasadnym podejrzeniu o faktyczne lub możliwe popełnienie przestępstwa lub wykroczenia.

48. Policja musi stosować zasadę mówiącą, że każda osoba oskarżona o przestępstwo kryminalne jest uważana za niewinną do momentu uznania za winną przez sąd oraz zasadę mówiącą, że każda osoba oskarżona o przestępstwo kryminalne ma pewne prawa, w szczególności prawo do bezzwłocznego poznania stawianych jej zarzutów i do przygotowania się do obrony albo osobiście, albo przy pomocy wybranego przez siebie doradcy prawnego.

49. Dochodzenia policyjne powinny być obiektywne i rzetelne. Powinny odznaczać się wrażliwością i być dostosowywane do specjalnych potrzeb różnych osób, takich jak dzieci, młodociani, kobiety, członkowie mniejszości, w tym mniejszości etnicznych, i osoby narażone.

50. Należy sporządzić wytyczne dotyczące prawidłowego prowadzenia i uczciwości przesłuchań policyjnych, uwzględniając przy tym Artykuł 48. W szczególności powinny one zapewniać rzetelność przesłuchania, podczas

którego osoba przesłuchiwana powinna poznać przyczyny, dla których jest przesłuchiwana oraz inne stosowne informacje. Należy prowadzić systematyczny zapis przesłuchań prowadzonych przez policję.

51. Policja powinna być wiadoma specjalnych potrzeb wiadków i powinna stosować się do wytycznych w sprawie ich ochrony oraz udzielania im pomocy podczas trwania ledztwa, w szczególności gdy w grę wchodzi ryzyko zastraszania wiadka.

52. Policja powinna zapewnić, bez jakiegokolwiek dyskryminacji, niezbędny pomoc, wsparcie i informacje ofiarom przestępstw.

53. Policja powinna zapewnić pomoc tłumacza, jeżeli jest ona potrzebna podczas dochodzenia prowadzonego przez policję.

2. Aresztowanie, pozbawienie wolności przez policję

54. Pozbawienie wolności powinno być jak najbardziej ograniczone i realizowane z uwzględnieniem godności, wrażliwości i osobistych potrzeb każdej zatrzymywanej osoby. Dla każdego zatrzymanego należy prowadzić systematyczny dziennik pobytu w areszcie.

55. Policja powinna, w zakresie dopuszczalnym przez prawo krajowe, bezzwłocznie poinformować osoby pozbawione wolności o przyczynach, dla których zostały pozbawione wolności oraz o stawianych im zarzutach, a także, bez opóźnienia, powiadomić osoby pozbawione wolności o procedurze, jaka zostanie zastosowana w ich przypadku.

56. Osobom przebywającym w areszcie policja powinna zapewnić bezpieczeństwo, środki ochrony zdrowia i higieny oraz odpowiednie wyżywienie. Cele aresztu policyjnego powinny mieć odpowiedni wielkość, powinny być odpowiednio oświetlone i przewietrzane oraz wyposażone w odpowiednie sprzęty do odpoczynku.

57. Osoby pozbawione wolności przez policję powinny mieć prawo powiadomienia wybranej przez siebie osoby trzeciej o fakcie utraty wolności,

nie dost p do pomocy prawnej i bada medycznych wykonywanych, o ile jest to mo liwe, przez wybranego przez siebie lekarza.

58. W takim zakresie, w jakim jest to mo liwe, policja powinna oddziela osoby pozbawione wolno ci wskutek podejrzenia o popełnienie przest pstwa kryminalnego od osób pozbawionych wolno ci z innych przyczyn. Normalnie stosowane powinno by odseparowanie kobiet od m czyzn oraz młodocianych od dorosłych.

VI. Odpowiedzialno policji i kontrola nad policj

59. Policja powinna by odpowiedzialna przed pa stwem, obywatelami i ich przedstawicielami i powinna podlega skutecznej kontroli zewn trznej.

60. Kontrola pa stwa nad policj powinna by podzielona pomi dzy władz ustawodawcz , wykonawcz i s downicz .

61. Władze publiczne powinny dysponowa efektywnymi i bezstronnymi procedurami rozpatrywania skarg przeciw policji.

62. Nale y promowa mechanizmy odpowiedzialno ci, oparte na wymianie informacji i wzajemnym zrozumieniu mi dzy społecze stwem a policj .

63. Odpowiednie instytucje w pa stwach członkowskich powinny opracowa i nadzorowa kodeksy etyki policyjnej, oparte na niniejszym zaleceniu.

VII. Badania naukowe i współpraca mi dzynarodowa

64. Pa stwa członkowskie powinny popiera badania naukowe nad prac policji, prowadzone zarówno przez sam policj , jak i przez instytucje zewn trzne.

65. Nale y wspiera mi dzynarodow współprac w zakresie etyki policyjnej i praw człowieka w aspekcie pracy policji.

66. Rada Europy zobowi zana jest do starannego badania rodków słu cych promowaniu zasad podanych w niniejszym zaleceniu oraz ich

wprowadzania w życie.

Choć Europejski kodeks etyki policyjnej nie tylko w ograniczonym zakresie odnosi się wprost do kwestii godności ludzkiej jest pierwszym zaleceniem Komitetu Ministrów Rady Europy, dotyczącym spraw wykonywania funkcji policyjnych. Poza zakresem jego regulacji pozostają jednak istotne kwestie objęte tą problematyką. Mimo uchwalenia tego aktu prace diagnostyczne i koncepcyjne Komitetu Ekspertów ds. Etyki i Funkcjonowania Policji nadal trwają. Wspominania już konferencja Rady Europy w Wilnie w 2002 r. wyznaczyła nowe cele i zadania w tym obszarze. Dotyczą one różnorodnych zagadnień związanych z kontrolą bezpieczeństwa wewnętrznego, funkcjonowaniem firm ochrony osób i mienia oraz świadczeniem usług detektywistycznych, a szerzej dylematem – prywatyzacją funkcji policyjnych a kwestia zapewnienia przez państwo bezpieczeństwa obywatelom. Istotne problemy występują na płaszczyźnie funkcjonowania służb bezpieczeństwa i porządku publicznego w stanach wyjątkowych konieczności oraz kooperacji krajowych systemów policyjnych realizujących zadania publiczne w ramach tzw. partnerstwa dla pokoju.

O stałej obecności tej problematyki w działaniach Komitetu Ministrów Rady Europy może świadczyć także organizacja do globalnej międzynarodowej konferencji naukowej, gdzie kwestie etyczne służb policyjnych stanowiły obok zagadnień etyki władz lokalnych i regionalnych główny nurt rozważań i dyskusji. Dokonano tam także analizy inkorporacji Europejskiego kodeksu etyki policyjnej w poszczególnych państwach.

O znaczeniu kodeksu świadczy także fakt zainteresowania nim ze strony Unii Europejskiej. Parlament europejski od lat postuluje oficjalnie jego przyjęcie, co zostało już nieoficjalnie postanowione przez Radę ds. Wymiaru Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych w dniu 28 października 2004 r.

Wyraźniejsze podstawy w interesującym zakresie zawiera Kodeks Postępowania Funkcjonariuszy Porządku Prawnego, stanowi zaś załącznik Rezolucji 34/169 Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych.

Jego najważniejsze zasady przedstawia się następująco:

1. Funkcjonariusze porządku prawnego wykonują swoje obowiązki wynikające z ustaw, służąc społeczeństwu i chroniąc wszystkich ludzi przed czynami bezprawnymi, zgodnie z wymaganym w tym zawodzie wysokim poczuciem odpowiedzialności.

2. Funkcjonariusze porządku prawnego w toku wykonywania swych obowiązków szanują i chronią godność wszystkich ludzi oraz przestrzegają ich praw i dbają o nie.

3. Funkcjonariusze porządku prawnego mogą użyć siły wyłącznie w wypadku absolutnej konieczności i tylko w granicach niezbędnych do wypełnienia swego obowiązku.

4. Z poufnych informacji posiadanych przez funkcjonariuszy porządku prawnego korzysta się z zachowaniem dyskrecji, chyba że ci leżą określone zadania lub potrzeby wymiaru sprawiedliwości pozwalają postąpić inaczej.

5. Żaden funkcjonariusz porządku prawnego nie może stosować, prowokować ani tolerować jakichkolwiek tortur lub innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego postępowania albo karania, nie może on także powoływać się na rozkazy przełożonych lub wyjątkowe okoliczności, takie jak: stan wojny czy zagrożenie wojny, zagrożenie bezpieczeństwa wewnętrznego, wewnętrzne zamieszki polityczne, ani jakichkolwiek innych stanów zagrożenia publicznego, jako usprawiedliwiających stosowanie tortur lub innych okrutnych, niehumanitarnych lub poniżających postępowanie albo karanie.

6. Funkcjonariusze porządku prawnego zapewnią osobom pozbawionym wolności pełną ochronę zdrowia, a w szczególności podejmą natychmiastowe

działanie w celu zapewnienia opieki medycznej zawsze, ilekroć będzie potrzebna.

7. Funkcjonariuszom porz dku prawnego nie wolno dopuszczać się jakichkolwiek czynów korupcyjnych. Maj oni obowiązek stanowczego przeciwstawiania się takim czynom i ich zwalczania.

8. Funkcjonariusze porz dku prawnego mają obowiązek przestrzegać ustaw i niniejszego Kodeksu. Maj oni również obowiązek stanowczo się przeciwstawiać jakimkolwiek ich pogwałceniu. Funkcjonariusze porz dku prawnego, którzy mają powody przypuszczać, że przepisy niniejszego Kodeksu zostały lub mogły być pogwałcone zawiadamiają o tym swoje władze i - jeżeli to będzie konieczne - inne właściwe władze lub organy, które mają prawo kontrolować takie czyny lub im zapobiegać.

Podsumowując można stwierdzić, że w świetle powyższych aktów prawa międzynarodowego uwzględnienie godności człowieka w pracy Policji osadzone jest w szerokim kontekście zapewnienia uczciwości jako niezbędnego elementu do sprawnego i skutecznego egzekwowania prawa oraz stworzenia systemu kontroli Policji hamującego nadużycia, a nadto przestrzegania praw człowieka oraz stworzenia materialnych, instytucjonalnych i społeczno-politycznych gwarancji praworządności. Działalność Policji pozostaje bowiem w naturalnym, i czasem nieusuwalnym konflikcie z niektórymi prawami zasadniczymi jednostki, których źródłem jest godność ludzka.

5. Zasada poszanowania i ochrony godności człowieka w czynnościach policyjnych

W toku wykonywania zadań Policja podejmuje czynności różnego typu. Najczęściej są to czynności karno-procesowe (dochodzeniowo-śledcze), informacyjno-rozpoznawcze (operacyjne) oraz rozliczne działania administracyjnoprawne i porz dkowe. Niektóre z nich mają charakter czynności

prawnych, ale wi kszo stanowi czynno ci materialno-techniczne (faktyczne). Działalno Policji ma z natury rzeczy przy tym charakter władczy. Stanowi j na ogół stosowanie rodków przymusu (policyjnego – natychmiastowego i egzekucyjnego). Działalno Policji polega tak e na legitymowaniu, zatrzymaniu, aresztowaniu, kontroli osobistej, przegl daniu zawarto ci baga u, przesłuchaniu, u yciu rodków przymusu bezpo redniego i broni palnej. Na działalno Policji składaj si nie tylko działania indywidualne policjantów, ale tak e ich działania zbiorowe i zespołowe. Działania maj ce na celu respektowanie godno ci ludzkiej w takich przypadkach s wynikiem dobrego dowodzenia i zarz dzania. Zanim to nast pi kieruj cy powinien mie pewno , e wszyscy policjanci maj szacunek dla godno ci innych osób. Naley zatem doskonali kadry policyjne w celu utrzymania niezbdnych umiej tno ci interpersonalnych, a zwłaszcza zdolno ci komunikacji. Trzeba tak e rozwija i utrzymywa niezbdne umiej tno ci taktyczne. Wpływa to tak e na profesjonalizm działań , które staj si skuteczne i dyskretne i przez to wyra aj szacunek dla godno ci człowieka.

Przy podejmowaniu czynno ci policyjnych obowi zuje generalna zasada poszanowania i ochrony godno ci ludzkiej. W polskiej Policji obowizek respektowania godno ci ludzkiej nie spoczywa na całej formacji, ale dotyczy policjantów, bo to oni dokonuj czynno ci słu bowych. W zakres zasady poszanowania i ochrony godno ci ludzkiej wchodzi reguła adekwatno ci i umiaru, a wiec stosowania takich rodków, które ze wzgl du na istniej ce okoliczno ci i zdarzenia s absolutnie konieczne. Podobny charakter ma zasada zagro enia, wyra aj ca si w tym, e je eli sama mo liwo zastosowania rodka działania policyjnego powoduje korekt sytuacji nieprawidłowej, to rodek ten nie mo e by docelowo stosowany. Stosowanie rodków przymusu obwarowane jest równie zasad proporcjonalno ci (niezb dno ci). O ile jest

władczy to powinien dostosowany do istniejącej sytuacji. Nadmierna ingerencja bezpośrednio godzi w godność istoty ludzkiej.

W tym względzie Kodeks etyki dla policji w Szkocji wychodzi ze słusznego założenia, że szacunek Policji i policjantów dla ludzkiej godności oraz to, jak się zachowuje w tej sferze przyczynia się nie tylko do pogłębienia zaufania dla Policji, ale stanowi również wyraz społecznej aprobaty na jej funkcjonowanie. Poszanowanie i ochrona godności istoty ludzkiej legitymizuje każdą Policję w każdym społeczeństwie. Jakikolwiek nadużycia w tym względzie szybko niweczą jej status wśród obywateli. Teza, zgodnie z którą, gdy zabraknie środków prawnych w działaniu Policji, to sięganie do środków pozaprawnych jest z założenia fałszywa, ale stereotyp czy mit, że „Policja biła, bije i bić będzie” trudny do obalenia bez uzewnętrznienia działań progodnościowych. Warto zatem manifestować i promować takie działaniami. Dlatego to w interesie każdej Policji.

Casus I: użycie siły przez funkcjonariuszy Policji

Józef W. został zatrzymany przez funkcjonariuszy Policji w dniu 26 stycznia 2009 r., kiedy jechał samochodem po wypożyczonym od kolegi, który prowadził ją ona. W czasie kontroli drogowej policjanci powzieli wątpliwość co do autentyczności posiadanych dokumentów pojazdu. Józef W. oraz policjanci udali się następnie do komisariatu, gdzie samochód poddano drobiazgowemu badaniu trwającemu ponad dwie godziny, wskutek którego funkcjonariusze odkryli m.in. nieprzepisowy rozmiar gałki oraz niedziałające tylne światło, w związku z czym postanowili wystawić mandat w wysokości 200 zł. Z uwagi na nerwową reakcję Józefa W., w konsekwencji doszło do jego agresywnego zachowania wobec policjantów. W celu zatrzymania Józefa W. policjanci zastosowali środki przymusu bezpośredniego polegające na użyciu gazu pieprzowego i skuciu kajdankami, co uzasadnili faktem stawiania przez Józefa W. czynnego oporu, polegającego m.in. na podejmowaniu prób ucieczki oraz wrywaniu się i kopaniu funkcjonariuszy. Następnie Józef W. został przewieziony do szpitala w związku z problemami zdrowotnymi, skąd powrócił do policyjnej izby zatrzymanej. W dniu 28 stycznia 2009 r. Józef W. zgłosił skargę na swoje zatrzymanie do Sądu Rejonowego w Nowym Targu, która została oddalona w dniu 4 lutego 2009 r. Z kolei w dniu 16 kwietnia 2009 r. zostało umorzono śledztwo w sprawie przekroczenia uprawnień przez policjantów. Postanowienie prokuratora zostało utrzymane w mocy przez Sąd Rejonowy w Nowym Targu w dniu 12 sierpnia 2009 r. Jednocześnie, Józef W. został oskarżony o obrazę i naruszenie nietykalności cielesnej funkcjonariusza publicznego. W dniu 28 maja 2009 r. sąd uznał Józefa W. za winnego znieważenia pokrzywdzonych i orzekł obowiązek zapłaty świadczenia pieniężnego w kwocie 200 zł na cel społeczny oraz obciążył go kosztami postępowania. Na skutek apelacji Józefa W., w dniu 9

wrze nia 2009 r. s d odwoławczy uchylił wyrok i umorzył post powanie ze wzgl du na znikom szkodliwo społeczn czynu.

Oce sytuacj w kontek cie mo liwego naruszenia art. 3 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolno ci, który stanowi, co nast puje: *Nikt nie mo e by poddany torturom ani niehumanicznemu lub poni aj cemu traktowaniu albo karaniu.*

Na tle tego przypadku w dniu 28 czerwca 2016 r. Europejski Trybunał Praw Człowieka, zasiadaj c w składzie Izby, wydał wyrok w sprawie skargi Józefa Wosia przeciwko Polsce – nr 6058/10, która dotyczyła zarzutu naruszenia art. 3 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolno ci w zwi zku z domniemanym u yciem wobec skar cego nieuzasadnionej i nadmiernej siły przez funkcjonariuszy policji oraz nieprzeprowadzenia w tej sprawie rzetelnego ledztwa.

Trybunał uznał, e nie doszło do naruszenia art. 3 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolno ci, sporz dzonej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 roku, zarówno w jego aspekcie materialnym, jak i proceduralnym. Badaj c zarzut naruszenia art. 3 w jego aspekcie materialnym, Trybunał zwrócił uwag , e zatrzymanie skar cego nast piło w okoliczno ciach faktycznych, w których funkcjonariusze Policji byli zmuszeni zareagowa na niespodziewan eskalacj sytuacji, kiedy skar cy w sposób aktywny przeciwstawiał si uprawnionym działaniom Policji. Ponadto, przeprowadzone badania nie wykazały, by skar cy odniósł w ich wyniku powa niejsze obra enia. W działaniach policjantów s dziowie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka nie dopatrzyli si równie intencji poni enia b d obra enia skar cego. W zwi zku z powy szym działania Policji zostały uznane za proporcjonalne do okoliczno ci sprawy. Odno nie natomiast do zarzutu

naruszenia art. 3 w jego aspekcie proceduralnym Trybunał uznał, że z materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie wynika jednoznacznie, że ledztwo prowadzone wobec funkcjonariuszy Policji zatrzymujących skarżących było prowadzone z poszanowaniem wymogów konwencyjnych.

Casus II: zatrzymanie prewencyjne przez Policję

Henrik O. jest kibicem, między innymi, klubu piłkarskiego Werder Bremen, rozgrywającego mecze w ramach niemieckiej Federalnej Ligi Piłki Nożnej i regularnie chodzi na mecze klubu. Od dnia 3 września 1996 r. jest zarejestrowany w prowadzonej przez policję w Bremie bazie danych osób gotowych do użycia przemocy w kontekście wydarzeń sportowych. W okresie pomiędzy dniem 3 września 1996 r. a dniem 24 maja 2003 r. w bazie wpisano osiem różnych incydentów w kontekście meczy piłki nożnej, w których brał udział. Ponadto Henrik O. zarejestrowany jest w krajowej bazie danych osób gotowych do użycia przemocy w kontekście wydarzeń sportowych założonej w 1994 r. W bazie tej ewidencjonowane są osoby, przeciwko którym wszczęto czynności dochodzeniowe w związku z przestępstwami w kontekście wydarzeń sportowych.

W dniu 10 kwietnia 2004 r. Henrik O. i około trzydziestu innych kibiców piłki nożnej podróżowało pociągami z Bremy do Frankfurtu nad Menem w celu obejrzenia meczu pomiędzy klubem Eintracht Frankfurt i klubem Werder Bremen. Policja z Bremy z wyprzedzeniem poinformowała policję we Frankfurcie nad Menem, że grupa trzydziestu osób gotowych do użycia przemocy w kontekście wydarzeń sportowych (tzw. pseudokibice kategorii C) zamierza udać się z Bremy do Frankfurtu nad Menem. Policja z Frankfurtu nad Menem zweryfikowała to samo wśród członków grupy kibiców z Bremy po ich przybyciu na dworzec główny we Frankfurcie. Wskazano członków tej grupy uważaną przez policję za pseudokibiców gotowych do użycia przemocy.

Henrik O. został zidentyfikowany przez policję z Bremy jako „przywódca gangu” bremeskich pseudokibiców. Policja przeszukała członków grupy i skonfiskowała ochraniacz na zby oraz kilka par rękawiczek napełnionych piaskiem kwarcowym znalezionych u innych członków grupy. Grupa, objęta nadzorem policyjnym, udała się do pubu. Po wyjściu grupy z pubu policjanci zauważyli, że w grupie brakuje Henrika O.. Znalezione go w pubie, zamkniętego w damskiej toalecie. Tam został zatrzymany przez policję około godziny 14.30 i został doprowadzony na komisariat policji w pobliżu stadionu piłkarskiego. Telefon komórkowy Henrika O. skonfiskowano. Został on zwolniony około godziny 18.30 tego samego dnia, godzinę po zakończeniu meczu piłki nożnej. Telefon komórkowy zwrócono Henrikowi O. w dniu 15 kwietnia 2004 r.

W dniu 13 kwietnia 2004 r. Henrik O. złożył skargę do Komendy Głównej Policji we Frankfurcie nad Menem. Twierdził, że zatrzymanie w dniu 10 kwietnia 2004 r. oraz konfiskata telefonu komórkowego nie były zgodne z prawem. W dniu 17 sierpnia 2004 r. komendant policji we Frankfurcie nad Menem oddalił skargę. Uznał skargę za niedopuszczalną, stwierdzając, że skarga dotycząca tymczasowego aresztowania Henrika O., stanowi czynność o charakterze administracyjnym, stała się bezprzedmiotowa wskutek upływu czasu. Podobnie bezprzedmiotowy stał się zarzut dotyczący konfiskaty telefonu komórkowego, jako że telefon został zwrócony w dniu 15 kwietnia 2004 r. Komendant policji we Frankfurcie nad Menem stwierdził ponadto, że skarga była w każdym przypadku bezzasadna. Powołując się na ustawę o bezpieczeństwie i porządku publicznym Hesji komendant stwierdził, że tymczasowe aresztowanie Henrika O. było niezbędne w celu zapobieżenia popełnieniu w niedalekim czasie „przestępstwa o charakterze karnym bądź wykroczenia porządkowych o istotnym znaczeniu dla społeczeństwa”. Uwzględniając informacje dostarczone policji należało spodziewać się, że pomiędzy pseudokibicami z Bremy i Frankfurtu nad Menem dojdzie do bójki na

terenie lub w pobliżu Frankfurtu, co b dzie ł czy si z popełnieniem przest pstw karnych lub wykrocze porz dkowych w kontek cie meczu piłki no nej. Zazwyczaj czas i miejsce takich bójek uzgadniane były przez zainteresowane grupy pseudokibiców z wyprzedzeniem. Uznano, e Henrik O. podj ł prób ucieczki spod nadzoru policji w celu zaaran owania bójki pseudokibiców. Znany był policji breme skiej jako „przywódca gangu” pseudokibiców z Bremy. Ponadto widziano go rozmawiaj cego w pubie z pseudokibicem z Frankfurtu nad Menem. Nast pnie Henrik O. podj ł prób ukrycia si w pubie, w damskiej toalecie. Celem uniemo liwienia organizacji bójek mi dzy grupami pseudokibiców niezb dnym było zatrzymanie Henrika O., aby odizolowa go od pozostałych członków grupy. Ponadto mógł zosta zwolniony ju po upływie godziny od zako czenia meczu piłki no nej, gdy pseudokibice z Frankfurtu nad Menem i Bremy opu cili stadion i jego okolice, i przestali znajdowa si w pobli u Henrika O.

Ponadto konfiskata telefonu komórkowego Henrika O. na podstawie ustawy o bezpiecze stwie i porz dku publicznym Hesji była zgodna z prawem. Bior c pod uwag zwyczajow praktyk pseudokibiców, nale ało przyj , e Henrik O. skorzysta z telefonu komórkowego, by skontaktowa si z pozostałymi pseudokibicami z Frankfurtu nad Menem i Bremy w celu uzgodnienia szczegółów bójki. Z tego wzgl du konfiskata telefonu oraz jego zwrot w terminie pó niejszym ni niezwłocznie po zako czeniu meczu piłki no nej były niezb dne, aby zapobiec takiej bójce.

W dniu 6 wrze nia 2004 r. Henrik O. wszcz ł post powanie przeciwko Krajowi Zwi zkowemu Hesji przed S dem Administracyjnym we Frankfurcie nad Menem. Zwrócił si do s du z wnioskiem o uznanie, e zatrzymanie w dniu 10 kwietnia 2004 r. oraz konfiskata telefonu komórkowego nie były zgodne z prawem. Twierdził, e nie jest „przywódc gangu” pseudokibiców, e nie zamierzał organizowa bójki pseudokibiców ani popełni adnego przest pstwa,

a zatem nie stanowił zagrożenia, które mogłoby uzasadniać jego zatrzymanie. Nie ukrywał się w damskiej toalecie, ale poszedł tam, ponieważ toaleta miska znajdowała się w stanie wykluczającym korzystanie z niej.

W dniu 14 sierpnia 2005 r. po przeprowadzeniu rozprawy Sąd Administracyjny we Frankfurcie nad Menem oddalił powództwo Henrik O. Sąd uznał, że zatrzymanie skarżącego w dniu 10 kwietnia 2004 r. oraz konfiskata telefonu komórkowego były zgodne z prawem i nie naruszały jego praw. Apelacja została oddalona.

W dniu 1 marca 2006 r. Henrik O. złożył skargę konstytucyjną do Federalnego Trybunału Konstytucyjnego. Podniósł zarzut, że tymczasowe aresztowanie naruszało jego prawo do wolności. W dniu 26 lutego 2008 r. Federalny Trybunał Konstytucyjny odmówił rozpoznania skargi konstytucyjnej skarżącego bez podawania przyczyn (nr akt 2 BvR 517/06).

Oceń sytuację w kontekście możliwości naruszenia prawa do wolności z art. 5 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, który stanowi, co następuje:

„1. Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może być pozbawiony wolności, z wyjątkiem następujących przypadków i w trybie ustalonym przez prawo:

(a) zgodnego z prawem pozbawienia wolności w wyniku skazania przez właściwy sąd;

(b) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania w przypadku niepodporządkowania się wydanemu zgodnie z prawem orzeczeniu sądu lub w celu zapewnienia wykonania określonego w ustawie obowiązku;

(c) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania w celu postawienia przed właściwym organem, jeżeli istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia

czynu zagrożonego karą, lub, jeżeli jest to konieczne, w celu zapobieżenia popełnieniu takiego czynu lub uniemożliwienia ucieczki po jego dokonaniu;

3. Kiedy zatrzymany lub aresztowany zgodnie z postanowieniami ustępu 1 lit. c) niniejszego artykułu powinien zostać niezwłocznie postawiony przed sądem lub innym organem uprawnionym przez ustawę do wykonywania władzy sądowej i ma prawo być sądzone w rozsądnym terminie albo zwolniony na czas postępowania. Zwolnienie może zostać uzależnione od udzielenia gwarancji zapewniających stawienie się na rozprawę”.

Na tle tego przypadku w dniu 7 marca 2013 r. Europejski Trybunał Praw Człowieka, zasiadający w składzie Izby, wydał wyrok w sprawie skargi Henrik Ostendorf przeciwko Republice Federalnej Niemiec - nr 15598/08, która dotyczyła zarzutu naruszenia art. 5 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności w związku z pogwałceniem jego prawa do wolności zatrzymaniem prewencyjnym przez policję. Trybunał uznał, że nie doszło do naruszenia art. 5 Konwencji. Trybunał zwrócił uwagę, że skarżący został zatrzymany na 4 godziny po tym, jak oddalił się od grupy swoich kolegów, którzy otrzymali polecenie nie opuszczania jej. Jak ustaliła policja, był on w kontakcie z miejscowym, frankfurckim chuliganem. Trybunał był przekonany, że policja miała wystarczające informacje, by podejrzewać Ostendorfa o przygotowanie bójki między grupami chuliganów, podczas której złamane zostałyby prawo, szczególnie przez akty skierowane przeciwko zdrowiu ludzkiemu oraz porządkowi publicznemu. Można więc przyjąć, że zatrzymanie zapobiegło złamaniu prawa. Trybunał uznał, że zatrzymanie Ostendorfa miało na celu wyłącznie prewencję, a nie ściganie popełnionego przestępstwa. Podjęte przez niego działania nie miały charakteru przestępczego, lecz mogły do przestępstwa doprowadzić. Prawo landu Hesji przewiduje taką procedurę w interesie publicznym. Rodki podjęte przez policję – przetrzymanie przez 4

godziny – były proporcjonalne do celu, do jakiego miały prowadzić. Z tych przyczyn zatrzymanie i tymczasowe aresztowanie skarżącego było uzasadnione w świetle artykułu 5 ust. 1 lit. c). Niemniej, dwoje sędziów zgłosiło zdanie odrębne.

Casus III: prawo do bezpieczeństwa osobistego

W dniu 21 sierpnia 2001 r. przebywając w miejscu publicznym (obecnie były) Marty H. zaatakował ją zarówno werbalnie i fizycznie. Doznała ona lekkich obrażeń i obawiała się o swoje życie i bezpieczeństwo. To doprowadziło ją do wyprowadzenia się wraz z dziećmi z domu rodzinnego i zamieszkania w siedzibie organizacji pozarządowej w Koszycach. W dniach 27 i 28 sierpnia 2001 roku wielokrotnie morderca groził Marcie H., między innymi, że zabije ją i kilka innych osób. Z tego powodu przeciwko niemu toczyło się postępowanie karne i był przetrzymywany w areszcie. W dniu 29 listopada 2001 roku prokurator oskarżył go przed Sędzią Rejonowym w Koszycach. W akcie oskarżenia stwierdzono, że oskarżony został skazany cztery razy w przeszłości. Dwa z tych przestępstw zostały popełnione w ciągu ostatnich dziesięciu lat. W toku postępowania karnego, biegli ustalili, że oskarżony cierpi na poważne zaburzenia osobowości. Zalecono umieszczenie go w szpitalu psychiatrycznym. W dniu 7 stycznia 2002 roku Sędzia Rejonowy w Koszycach postanowił nie nakładać kary pozbawienia wolności i stwierdził, że powinien się poddać leczeniu psychiatrycznemu. Jednocześnie nie sędzia zwolnił go z tymczasowego aresztowania. Został on następnie przetransportowany do szpitala w Koszycach. Ze szpitala został wypisany w dniu 14 stycznia 2002 r. W tym samym dniu groził Marcie H. i jej adwokatowi. W dniach 14 i 16 stycznia 2002 roku złożyli oni kolejne doniesienia i poinformowali Sędzią Rejonowy w Koszycach, który orzekł w sprawie w dniu 7 stycznia 2002 r. W dniu 21 stycznia 2002 r. został zatrzymany przez policję i oskarżony o przestępstwo. W dniu 22 lutego 2002

roku S d Rejonowy w Koszycach orzekł o psychiatrycznym leczeniu w szpitalu w Plešivecu.

W dniu 7 marca 2002 roku Marta H. wniosła skargę do Trybunału Konstytucyjnego. Twierdziła naruszenie artykułów 5 i 6 Konwencji i artykułów 16 (§ 1) i 19 (§ 2) Konstytucji Słowackiej polegające na tym, że S d Rejonowy w Koszycach nie udało się trwale umieścić jej w szpitalu w celu leczenia psychiatrycznego natychmiast po wydaniu wyroku w dniu 7 stycznia 2002 r., a co za tym idzie narażono jej bezpieczeństwo osobiste. Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 2 października 2002 r. oddalił skargę. Stwierdzono, że nie doszło do zakłócenia praw skarżycielki na podstawie artykułu 5 § 1 Konwencji, a w odniesieniu do naruszenia Konstytucji Słowacji, stwierdzono, że powinna kontynuować działania na rzecz ochrony jej osobistej integralności przed zmianami powszechnymi.

Ocenę sytuacji w kontekście możliwości naruszenia prawa do bezpieczeństwa osobistego z art. 5 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, który w odpowiednim zakresie stanowi, co następuje:

„Każdy ma prawo do [...] bezpieczeństwa osobistego”

Na tle tego przypadku w dniu 30 listopada 2010 r. Europejski Trybunał Praw Człowieka, zasiadający w składzie Izby, wydał wyrok w sprawie skargi Marta Hajduová przeciwko Republice Słowacji - nr 2660/03, naruszenia art. 5 i art. 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności w związku z niezapewnieniem jej bezpieczeństwa osobistego przez niezapewnienie wykonania wyroku sądowego, co było obowiązkiem ustawowym.

Trybunał przy wyrokowaniu brał pod uwagę nie tylko przepisy konwencji, ale także standardy zalecane Rady Europy, w szczególności rekomendację Rec (2002) 5 Komitetu Ministrów z dnia 30 kwietnia 2002 roku

w sprawie ochrony kobiet przeciwko przemocy. Mimo, że stwierdził, iż organy władzy publicznej nie wypełniły swoich ustawowych powinności to Republika Słowacji nie naruszyła jego pozytywnych zobowiązań wynikających z art. 5 Konwencji. Trybunał przypominał, że art. 5 nie przewiduje indywidualnego bezpieczeństwa osobistego „w jego klasycznym rozumieniu, to znaczy fizycznego bezpieczeństwa osoby”. Wyrażenie „bezpieczeństwo osobiste” musi być bowiem rozumiane w kontekście „wolności osobistej”, a nie zapewnienia indywidualnego bezpieczeństwa fizycznego – wolności od zagrożeń. Właścienie do treści art. 5 słowa „bezpieczeństwo” służy ma podkreśleniu, że pozbawienie wolności nie może być dowolne. Prawo do bezpieczeństwa osobistego nie jest zatem samodzielnym prawem podmiotowym, wywołującym po stronie Państwa obowiązki zapewnienia indywidualnego bezpieczeństwa fizycznego. Musi ono być rozumiane w kontekście zakazu arbitralnego pozbawiania wolności osobistej. Nie przekłada się zatem na dodatkowe powinności Policji. Niemniej jednak, wiele ustaw zasadniczych, jak np. polska Konstytucja gwarantuje bezpieczeństwo osobiste obywatelom polskim i innym osobom przebywającym na jej terenie. W takim przypadku prawo do bezpieczeństwa osobistego jest uwzględniane w funkcjonowaniu Państwa, przez działalność Policji i innych organów ochrony bezpieczeństwa, porządku i spokoju publicznego. Nie daje jednak roszczeń względem organów Policji.